

๑๐. จูฬนิกาสุตต

[๔๑] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “สมฺมุขา เมตํ ฆนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ ‘ภควโต อานนฺท สิชฺชิสฺส อภิกฺข นาม สวโก พุรหฺมโลเก จิตฺโต สหสฺสสิโลกธาคํ สเรณ วิญญาเปสฺสี’ติ, ภควา ปน ฆนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กิวดกํ ปโหติ สเรณ วิญญาเปตฺตุนฺ”ติ. สวโก โส อานนฺท, อปฺปเมยฺยา ตถาคตาติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “สมฺมุขา เมตํ ฆนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ ‘ภควโต อานนฺท สิชฺชิสฺส อภิกฺข นาม สวโก พุรหฺมโลเก จิตฺโต สหสฺสสิโลกธาคํ สเรณ วิญญาเปสฺสี’ติ, ภควา ปน ฆนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กิวดกํ ปโหติ สเรณ วิญญาเปตฺตุนฺ”ติ. สวโก โส อานนฺท, อปฺปเมยฺยา ตถาคตาติ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “สมฺมุขา เมตํ ฆนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ ‘ภควโต อานนฺท สิชฺชิสฺส อภิกฺข นาม สวโก พุรหฺมโลเก จิตฺโต สหสฺสสิโลกธาคํ^๑ สเรณ วิญญาเปสฺสี’ติ, ภควา ปน ฆนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กิวดกํ ปโหติ สเรณ วิญญาเปตฺตุนฺ”ติ. สุตฺตา เต อานนฺท สหสฺสึ จูฬนิกา โลกธาคฺคฺติ. เอตสฺส ภควา กาโล, เอตสฺส สุกตฺ กาโล, ยํ ภควา ภาเสยฺย, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตฺติ. เตนฺหानนฺท สุณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสหาเมตฺติ. “เอวํ ฆนฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสสฺสี. ภควา เอตทโวจ :

ยาวตฺตานนฺท จนฺทิมสุริยา^๒ ปริหรนฺติ ทิสฺสา ฆนฺติ วิโรจนา, ตาว สหสฺสธฺา โลโก, ตสฺมี สหสฺสธฺา โลเก สหสฺส^๓ จนฺทานํ สหสฺสํ สุริยานํ สหสฺสํ สินฺนุพฺพุตฺราชานํ สหสฺสํ ชมฺพุทฺธิปานํ สหสฺสํ อปรโคยานานํ สหสฺสํ อุตฺตรภูวณํ สหสฺสํ ปุพฺพวิเทหानํ จตฺตาริ มหาสมฺพุทฺทสฺสหาณิ จตฺตาริ มหาราชสฺสหาณิ สหสฺสํ จาตุมฺมหาราชิกานํ สหสฺสํ ตาวตฺตีสานํ สหสฺสํ ยามานํ สหสฺสํ ตุสฺสิตานํ สหสฺสํ นิมฺมานรตฺตินํ สหสฺสํ ปรมิณฺมิตฺวสฺวตฺตินํ สหสฺสํ พุรหฺมโลกานํ. อยํ วุจฺจตฺตานนฺท สหสฺสึ จูฬนิกา โลกธาค.

ยาวตฺตานนฺท สหสฺสึ จูฬนิกา โลกธาค, ตาว สหสฺสธฺา โลโก. อยํ วุจฺจตฺตานนฺท ทฺวิสฺสสฺสึ มชฺฌิมิกา โลกธาค.

ยาวตฺตานนฺท ทฺวิสฺสสฺสึ มชฺฌิมิกา โลกธาค, ตาว สหสฺสธฺา โลโก. อยํ วุจฺจตฺตานนฺท ติสฺสสฺสึ มหาสฺสสึ โลกธาค.

อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต ติสฺสสฺสึ มหาสฺสสึ โลกธาค^๔ สเรณ วิญญาเปยฺย, ยาวตา วา ปน อากงฺখেยฺยาติ.

^๑ ฉ.ม. สหสฺสสิโลกธาคํ, อังคุตฺตรนิกาย ติกนิบาต พระไตรปิฎกบาลี เล่ม ๒๐

^๒ จนฺทิมสุริยา

^๓ ก. กํ อ. ตสฺมี สหสฺสํ

^๔ ฉ.ม. ติสฺสสฺสึมหาสฺสสิโลกธาคํ อ. ติสฺสสฺสึมหาสฺสสิโลกธาคํ

ยถากถัม ปน ภนฺเต ภควา ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาดูํ สเรน วิญญาเปยฺย, ยาวตา ปน อากงฺเขยฺยาติ. อิทานนฺท ตถาคโต ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาดูํ โสภาสฺส เณรฺย, ยทา เต สตฺตา ตํ อาโลกํ สญฺชานเณยฺย, อถ ตถาคโต โสภํ กเรยฺย สทฺทมณฺสุสาเวยฺย. เอวํ โข อานนฺท ตถาคโต ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาดูํ สเรน วิญญาเปยฺย, ยาวตา ปน อากงฺเขยฺยาติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ “ลามา วต เม, สุลทํ วต เม, ยสฺส เม สตฺตา เอวํ มหิทฺธิโก เอวํ มหานุภาโว”ติ. เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุทายี อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “กั ตฺยเหตุถ อาวุโส อานนฺท ยถิ เต สตฺตา เอวํ มหิทฺธิโก เอวํ มหานุภาโว”ติ. เอวํ วุตฺเต ภควา อายสฺมนฺตํ อุทายี เอตทโวจ “มาเหวํ อุทายิ, มาเหวํ อุทายิ, สจฺจํ อุทายิ^๕ อานนฺโท อวิตราคิ กาลํ กเรยฺย, เตน จิตฺตปฺปสาเทน สตฺตกฺขตฺตํ เทเวสุ เทวเรขํ กาเรยฺย, สตฺตกฺขตฺตํ อิมสฺมีเยว ชมฺพุทฺธิเป มหารชฺชํ กาเรยฺย, อปิ จ อุทายิ อานนฺโท ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ปรีนิพฺพายิสฺสตี”ติ. ทสมํ.

๑๐. จุฬนิกายสูตร ว่าด้วยโลกธาตุขนาดเล็ก

[๘๑] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ว่า “อานนท์ สวากชื่อวาทิของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขีสถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหสฺสโลกธาตุรู้เรื่องได้^๖” ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ นั้นเป็นเพียงสวาก ส่วนตถาคตทั้งหลายประมาณไม่ได้”

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ว่า “อานนท์ สวากชื่อวาทิของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขีสถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหสฺสโลกธาตุรู้เรื่องได้” ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ นั้นเป็นเพียงสวาก ส่วนตถาคตทั้งหลายประมาณไม่ได้”

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ก็ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

^๕ จ.ม. สจฺจ อุทายิ

^๖ ใช้เสียงประกาศให้สหสฺสโลกธาตุรู้เรื่องได้ ในที่นี้หมายถึงแสดงธรรมให้ได้ยินเสียง พร้อมกับแปลงรัศมีจากสรีระกำจัดความมืดเกิดแสงสว่างได้ไกลถึง ๑,๐๐๐ จักรวาล (องฺ.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๒)

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้รับฟังเรื่องนี้มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ว่า “อานนท์ สวากขี้อวอภิกขุของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิขีสถิตอยู่ในพรหมโลก ใช้เสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุรู้เรื่องได้” ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้ไกลเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอได้ฟังเพียงเรื่องสหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก⁷เท่านั้น”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นเวลา ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นเวลาแห่งเทศนาที่พระองค์จะพึงตรัส ภิกษุทั้งหลายได้สดับพระธรรมเทศนาของ พระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

อานนท์ สหสสิโลกธาตุเท่าโอกาสที่ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรส่องทิศทั้งหลายให้สว่างรุ่งโรจน์ ในสหสสิโลกธาตุนั้น มีดวงจันทร์ ๑,๐๐๐ ดวง มีดวงอาทิตย์ ๑,๐๐๐ ดวง มีขุนเขาสิเนรุ ๑,๐๐๐ ลูก มีชมพูทวีป ๑,๐๐๐ มีอปรโคยานทวีป ๑,๐๐๐ มีอุตตรภุทวีป ๑,๐๐๐ มีบุพพวิเทหทวีป ๑,๐๐๐ มีมหาสมุทร ๔,๐๐๐ มีท้าวมหาราช ๔,๐๐๐ ⁸มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราช ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์ ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นยามา ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นดุสิต ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นนิมมานรดี ๑,๐๐๐ มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตสวตตี ๑,๐๐๐ มีพรหมโลก ๑,๐๐๐ นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก

โลก ๑,๐๐๐ คุณด้วยโลกธาตุขนาดเล็กนั้น นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุขนาดกลาง⁹ โลก ๑,๐๐๐ คุณด้วยสหสสิโลกธาตุขนาดกลางนั้น นี้เรียกว่า สหสสิโลกธาตุ ขนาดใหญ่¹⁰

อานนท์ ตถาคตเมื่อมุ่งหมายพึงใช้เสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่ รู้เรื่องได้ หรือใช้เสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย

พระอานนท์ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคพึงใช้พระ สุรเสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมาย อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ พระตถาคตในโลกนี้พึงแผ่รัศมีไปทั่วสหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่ได้ เมื่อใด หมู่สัตว์พึงจำแสงสว่างนั้นได้ เมื่อนั้น พระตถาคตพึงเปล่งพระสุรเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยิน อานนท์ พระตถาคตพึงใช้พระสุรเสียงประกาศให้สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่รู้เรื่องได้หรือใช้พระสุรเสียงประกาศให้รู้เรื่องได้เท่าที่มุ่งหมายอย่างนี้แล”

⁷ สหสสิโลกธาตุขนาดเล็ก หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐ จักรวาล (อง.ติก.ข. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔)

⁸ มีท้าวมหาราช ๔,๐๐๐ ในที่นี้หมายถึงในโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐ จักรวาลนั้น แต่ละจักรวาลมีท้าวมหาราช อยู่ ๔ องค์ (อง.ติก.ข. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔)

⁹ สหสสิโลกธาตุขนาดกลาง หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑,๐๐๐,๐๐๐ จักรวาล (อง.ติก.ข. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔)

¹⁰ สหสสิโลกธาตุขนาดใหญ่ หมายถึงโลกธาตุที่มี ๑๐๐,๐๐๐ โกฏิจักรวาล (อง.ติก.ข. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์จึงได้กราบทูลคำนี้ว่า “เป็นลาภของข้าพระองค์หนอ เป็นโชคของข้าพระองค์หนอที่ข้าพระองค์มีพระศาสดา ผู้ทรงมีฤทธิ์อย่างนี้มีอานุภาพอย่างนี้”

เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีจึงได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ ถ้าพระศาสดาของท่านทรงมีฤทธิ์อย่างนี้ มี อานุภาพอย่างนี้ ในข้อนี้ท่านได้ประโยชน์อะไร”

เมื่อท่านพระอุทายีกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับท่านพระอุทายี ดังนี้ว่า “อุทายี เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้นๆ ถ้าอานนท์ยังไม่หมดราคะมรณภาพไป อย่างนี้ไซ้ เพราะจิตที่เลื่อมใสนั้น เธอจะครอบครองความเป็นเจ้าแห่งเทวดาในหมู่ เทวดา ๗ ครั้ง จะครอบครองความเป็นมหาราชในชมพูทวีปนี้แล ๗ ครั้ง อุทายี แต่อานนท์จักปรินิพพานในปัจจุบันชาตินี้แล”

ฉฬภิกกสูตรที่ ๑๐ จบ
